

MUISTOKIRJOITUS HENRY BACONILLE

Ystävämme ja kollegamme Henry Bacon menehtyi Albuquerqueissa, Yhdysvalloissa 25. marraskuuta 2022. Hän olisi muutaman viikon kuluttua täyttänyt 65 vuotta. Henry tunnettiin ahkerana kulttuurimatkailijana, mutta sairaudet ja korona olivat estäneet viime vuosien matkat. Pyöräilyä ja patikointia eivät sairaudetkaan lopettaneet, tosin unelmoimaansa Grand Canyonia hän ei ehtinyt kokea.

Henry valmistui ylioppilaaksi Pirkanmaan yhteiskoulusta keväällä 1976. Jo seuraavana syksynä hän aloitti opintonsa Tampereen Teknillisessä Korkeakoulussa, jossa hän opiskeli vuoteen 1980 saakka. Brittiläisen ja suomalaisen kulttuurin rajalla eläneelle Henrylle kansainvälisyys oli alusta lähtien luonnollista. Hän pitikin itseään ennen kaikkea eurooppalaisena. Toisena opiskeluvuonnaan hän työskenteli korkeakoulupoliittisena sihteerinä ja jatkoi pian ylioppilaskunnan pääsihteerinä. Tässä ominaisuudessa hän johti keskustelua, kun Oulussa järjestetyssä pohjoismaisessa opiskelijatapaamisessa pohdittiin opintojen kehittämistä keväällä 1978.

Kiinnostus taiteeseen ja kulttuuriin vei lopulta mennessään, ja teknisen alan opinnot saivat jäädä taakse. Henry työskenteli 1980-luvun alussa englannin kielen opettajana ja kääntäjänä ja ennen pitkää tuottelianaa freelance-toimittajana, joka kirjoitti asiantuntevasti elokuvasta, musiikista ja oopperasta. Henry teki ohjelmia myös Yleisradiolle. Hän esitteli oopperakirjallisuutta, kuten Alban Bergin, Giuseppe Verdin ja Richard Wagnerin tuotantoa, ja kävi Lontoossa haastattelemassa säveltäjä Harrison Bristwistleä ja Peter Maxwell Daviesiä. Rakkaus musiikkiin säilyi vuosikymmenien halki. Jo 1980-luvulla Henryllä oli vaikuttava oopperalevyjen kokoelma, jolle hän lopulta omisti yhden kotinsa huoneista. Oopperaharrastus kiteytyi teokseksi *Oopperan historia* (Otava, 1995).

Taideaineet saivat Henrystä innokkaan opiskelijan, kun hän keväällä 1986 haki opiskelemaan Helsingin yliopistoon. Pääaineeksi valikoitui teatteritiede ja sivuaineeksi musiikkitiede. Opiskeluvuosien aikana Henry kirjoitti ahkerasti. Kun Chydenius-instituutti julkaisi vuonna 1987 kirjan Luchino Viscontista, Henry oli sen itseoikeutettu kirjoittaja, sillä Viscontin taiteessa tiivistyivät niin taiteiden väliset suhteet kuin monet kulttuuriset kysymykset. Eteneminen opinnoissa oli ripeää, ja Henry valmistui filosofian kandidaatiksi toukokuussa 1990 ja lisensiaatiksi jo saman vuoden joulukuussa. Lisensiaatintyö käsitteli Viscontin elokuvia, ja sen pohjalta ilmestyi sittemmin teos *Tiikerikissan aika – Luchino Viscontin elämä ja elokuvat* (Suomen elokuva-arkisto, 1992) ja kansainvälisesti menestynyt *Luchino Visconti – Explorations of Beauty and Decay* (Cambridge University Press, 1998).

Henryn opinnot jatkuivat tehokkaasti, ja väitöskirja *Continuity and Transformation: The Influence of Literature and Drama on Cinema as a Process of Cultural Continuity and Renewal* valmistui vuonna 1994. Vastaväittäjäksi saapui professori Dudley Andrew Iowan yliopistosta. Henry toi Andrew'n myös vierailulle Turun yliopistoon. He jäivät junasta Kupittaaan asemalla, joka oli siihen aikaan vanha puutalo. Henry muisteli, miten Andrew oli todennut Sergio Leonen *Huuliharppukostajaan* viitaten: "This is like coming to Sweetwater."

Vuonna 1994 Henry sai tehtäväkseen suunnitella elokuvatutkimuksen sivuaine-kokonaisuuden Oulun yliopiston humanistiseen tiedekuntaan. Oulussa hän opetti neljän vuoden ajan, aluksi yliassistentin ja sitten apulaisprofessorin nimikkeellä. Missään vaiheessa Henry ei Ouluun kuitenkaan muuttanut, vaan eli matkalaukku-elämää. Kirjallisuuden professori Liisi Huhtala muisteli myöhemmin, ettei ollut ollenkaan epätavallista tulla aamulla yliopistolle ja huomata, että Henry heräilee juuri työpöytänsä alta. Tämä oli ennen kuin yliopistolle asennettiin yöhälytyslaitteet.

Henry aloitti Oulussa laatimalla elokuvatutkimukseen perus- ja aineopintojen opintokokonaisuuden, josta on monia osasia vieläkin jäljellä, joskin Bolognan prosessin myötä yhteismitoitettuina ja uusien kasvatustieteellisten oppien mukaan käyttäjälähtöisiksi muotoiltuina. Henry puolestaan otti alkuvaiheessa mallia Turun yliopiston elokuva- ja televisiotieteen vaatimuksista, jotka katosivat jokseenkin näkymättömiin 2000-luvun alussa, kun oppiaine fuusioitui mediatutkimukseksi. Niinpä Oulussa on edelleen nähtävillä suomalaisen yliopistollisen elokuvaopetuksen pitkä kaari, Henryn välittämänä.

Juuri vuosituhaten vaihteen alla Henry päätyi Suomen elokuva-arkiston (nyk. KAVI) tutkijaksi, juuri eläköityneen Matti Salon pestin jatkajaksi. Työhön kuului alkuvaiheessa – tämän hetken perspektiivistä katsottuna varsin ylellisesti – oman tutkimuksen tekeminen sekä esitystyöryhmässä toimiminen eli silloisen Orionteatterin elokuvaesitysarjojen suunnittelu ja esittelytekstien kirjoittaminen. Samaan aikaan Henry jatkoi tuntiopettamista Helsingin yliopistossa, mikä näkyy hänen noiden vuosien kahdessa keskeisessä tutkimuksessaan, teoksissa *Audiovisuaalisen kerronnan teoria* (SKS, 2000) ja *Seitsemäs taide – elokuva ja muut taiteet* (SKS, 2005). Etenkin ensiksi mainitussa on vahvasti pedagoginen ote, ja se vakiintuikin nopeasti elokuva- ja televisioanalyysin perusoppikirjaksi. Myös *Seitsemännellä taiteella* oli yhteytensä opetukseen, mutta samalla siitä tuli varmaankin enemmän kuin mistään muusta julkaisusta eräänlainen Henryn tutkimuksellinen omakuva, joka liikkuu suvereenisti ja tarkalla otteella kaikilla taiteiden alueilla, jopa niillä harvoilla, jotka eivät kuuluneet, nykytermein ilmaistuna, hänen mukavuusalueelleen. Niitä olivat sarjakuva ja popmusiikki, joiden pariin uteliasta Henryä olikin hauska opastaa.

Aivan uusi haaste tuli vastaan, kun pitkään suunniteltu radio- ja televisioarkisto päätettiin perustaa Suomen elokuva-arkistoon, josta tämän toimialalajennuksen jälkeen tuli ensiksi Kansallinen audiovisuaalinen arkisto ja lopulta Kansallinen audiovisuaalinen instituutti, KAVI. Henry sai tehtäväkseen suunnitella uuden arkistokokonaisuuden peruslinjat projektipäällikön nimikkeellä. Tehtävä ei ollut aivan helppo: päänvaivaa oli jo pelkästään siinä, miten laatia kymmenien kanavien ja satojen päivittäisten ohjelmatuntien tallennusperiaatteet. Nyt radio- ja televisioarkisto on toiminut pian 15 vuotta ja luonut aivan uudet edellytykset audiovisuaalisen kulttuurin historian tutkimukselle.

Vuonna 2004 Henry valittiin määräaikaiseen elokuva- ja televisiotutkimuksen professuuriin Helsingin yliopistolle. Myöhemmin tehtävä vakinaistettiin, ja Henry toimi siinä aina eläköitymiseensä eli kesään 2022 saakka. Lähes kahdenkymmenen vuoden ajan Henry suunnitteli ja vastasi elokuva- ja televisiotutkimuksen oppisällöistä. Ensin oppiaine toimi ainoastaan sivuaineena, mutta tutkinnonuudistusten myötä se nostettiin taiteiden tutkimuksen suuntautumisvaihtoehdoksi eli käytän-

nössä pääaineen asemaan vuonna 2017. Jatkuvan resurssipulan takia Henry joutui nämä viimeiset työssäolovuotensa taistelemaan elokuva- ja televisiotutkimuksen asemasta humanistisessa tiedekunnassa. Lopulta tiedekunta päätti kaventaa aliresurssoidun oppiaineen kandidaton opintokokonaisuuteen ja maisteriopintoihin. Syksystä 2023 alkaen Helsingin yliopiston taiteiden tutkimuksen kandiopiskelijat eivät enää voi erikoistua elokuva- ja televisiotutkimukseen. Kaiken tämän keskellä Henry ei kertaakaan perääntynyt rakentamansa ja rakastamansa oppiaineen puolustamisesta. Hän keräsi asialleen julkista huomiota ja erilaisia tukimuotoja osoittaen oman johtajuutensa elokuvatutkimuksen aseman tukemisessa.

Opettajana Henry oli sekä pidetty että arvostettu. Laaja-alainenkin Henry oli, sillä hänen kurssinsa käsittelivät niin audiovisuaalista kerrontaa, maailman elokuvan historiaa, uutisohjelmien retoriikkaa kuin elokuvan ja todellisuuden hahmottamistakin. Hänen tapansa pitää luentoja oli pohdiskelevaa, tulkitsevaa ja opiskelijat mukaan ottavaa. Henryn innostava lähestymistapa kannusti opiskelijoita itsenäiseen ajatteluun ja omien tulkintojen sanoittamiseen osaksi yhteistä keskustelua. Monipuolisuudestaan huolimatta Henryllä oli opetuksessa omat kipupisteensä. Viimeisinä opetusvuosinaan hän sai opiskelijoilta yhä enemmän toiveita käsitellä sukupuoleen liittyviä kysymyksiä opetuksessa, ja Henry tunnusti, ettei tuntenut aihepiiriä kovin hyvin. Hän kuitenkin ideoi luentosarjan useine vierailevine opettajineen ja siten auttoi opiskelijoita eteenpäin siitä huolimatta, ettei lähestymistapa ollut hänelle kovin tuttu.

Kansainvälisellä tutkimuskentällä Henryn henkinen koti oli Society for the Cognitive Study of the Moving Image (SCSMI), jonka konferensseihin hän osallistui vuodesta toiseen. Henry tunnettiin erinomaisena synteisien tekijänä ja innokkaana keskustelijana, joka oli avoin uusille ideoille ja metodeille. Henry tapasi korostaa, että monet keskenään ristiriitaisilta vaikuttavat ajatukset eivät sitä ole, koska ne koskevat eri tason ilmiöitä. SCSMI:n sähköpostilistalla Henryä on muistettu lämmöllä, kun tutkijat ympäri maailman ovat halunneet jakaa häneen liittyviä konferenssikokemuksiaan.

Henry tunnettiin myös aktiivisena jäsenenä Suomen Elokuvatutkimuksen Seurassa (SETS), jonka hallitukseen hän kuului parinkymmenen vuoden ajan. Seuran kautta hän pystyi ideoimaan ja järjestämään erilaisia tapahtumia, joihin hän kutsui innokkaasti myös opiskelijoitaan osallistumaan. Vuosittain Henry osallistui seuran syysseminaariin, tosin harvemmin hän itse esitteli tutkimustaan, mutta sitäkin innokkaampi hän oli kommentoimaan ja kyselemään muilta heidän tutkimuksistaan. Ei ollut mitenkään harvinaista, että esitelmien aikana Henry vaikutti ottavan pieniä torkkuja päivän mittaan. Esitelmien loputtua hänellä oli kuitenkin aina käsi pystyssä ja terävät kysymykset valmiina.

Henry kirjoitti ahkerasti myös *Lähikuvaan*. Hän osallistui lehden sisältöjen tuottamiseen jo silloin kun lehti oli Turun elokuvakerhon jäsenlehti, ja näissä varhaisissa teksteissä Henry oli innostunut käsittelemään Andrei Tarkovskin elokuvia. Vuonna 1987 *Lähikuva* alkoi monipuolistua kohti nykymuotoista tieteellistä lehteä. Samana vuonna Henry julkaisi lehdessä (*Lähikuva* 3/87) muistokirjoituksen Tarkovskille, joka kuoli vuoden 1986 lopussa. Henry aloittaa tekstinsä sanoin:

”Joskus taiteilijan varhainen kuolema synnyttää meissä onton tunteen, ajatuksen lukemattomista toteutumattomista mahdollisuuksista. Joskus taas on kuin hän olisi jo sanonut sanottavansa niin täydellisesti ja voimakkaasti, että hänen oli kohtalon välttämättömyydellä vaiettava.”

Vuosien mittaan Henry kirjoitti aktiivisesti *Lähikuvaan*, ja hänen viimeisin tekstinsä vuodelta 2021 on peräti kahdeksansivuinen [kirja-arvio](#) *Kertomuksen vaarat* -teokses-

ta. Henry intoutuu pohtimaan, miten teoksessa on tulkittu erilaisia diskursiivisia käytänteitä tarinoina ja tätä kautta hän päätyy määrittelemään, miten tarina tulisi käsitteellistää ja mihin se rajautuu. Arvostelussa voi kuulla Henryn äänen voimakkaana ja pohtivana, kun hän käy dialogia kanssatutkijoiden kanssa ja haluaa pureutua pintaa syvemmälle käsitteiden merkitykseen ja käyttöön tutkimuksessa.

Tällaisena muistamme Henryn muutenkin. Hän innostui keskustelemaan asioiden syvistä merkityksistä ja tulkintaulottuvuuksista intohimoisesti. Hänessä oli tietynlaista vanhan ajan tieteellistä charmia, jossa ei pohdittu merkkimäärien tehokasta käyttöä ja tieteellisen ilmaisun kiteyttämistä, vaan tilaa annettiin ajattelulle, jossa sivupoluista saattoi kasvaa merkittävin keskustelun anti. Henryllä oli silmää yksityiskohdille ja halu kerronnan ja tyylin rakenteiden tunnistamiselle. Nämä intohimot hän onnistui työssään yhdistämään.

Outi Hakola, Kimmo Laine, Hannu Salmi ja Jaakko Seppälä